

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

Sözcük Sayısı: 3719

CAT:1

Araştırma Sorusu: Sinan Akyüz'ün “Şam'da Bir Türk Gelin” Adlı Yapıtında Kadının Varoluş Çabası, Uzun-Kültür Bağlamında/Bağıntısında Nasıl İşlenmiştir?

İÇİNDEKİLER

1. Giriş.....	3
2. Uzam-Kültür Bağlamında Kadının Var olma Mücadelesi.....	6
2.1. Kadının Aile Yaşamındaki Varlığı.....	10
2.2. Kadının Ekonomik Yaşamdaki Varlığı.....	13
2.3. Farklı Uzamlarda Kadının Kendi Gücünü Fark Etme Mücadelesi.....	15
3. Sonuç.....	17
4. Kaynakça.....	19

1. Giriş

İnsanı tanımlayan en önemli özellik onun sosyal bir varlık oluşudur. İnsan içinde olduğu bu yapının temel özelliklerini farkında olmadan benimser, doğduğu andan itibaren bir toplumun üyesi olarak hayatını o toplumun kuralları ve beklentileri doğrultusunda şekillendirir ve ait olduğu toplumun; dil, yaşam, düşünce gibi alanlarda ürettiği bütün edimleri kanıksayarak kendini anlamlandırır. Benimsenen ve kanıksanan bu yapı topluma uyum gösteren her bireyde toplumun izleri olarak, bireyi başka topluma ait olan bireylerden ayırır. Kültür kavramı devam ettirilmesi ve var edilmesi gereken bir kavram olduğu için toplumsal içeriklidir. Türk Dil Kurumu¹ sözlüğüne göre kültür; tarihsel, toplumsal gelişme sürecinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerlerdir. Bu nedenle kültür, toplumsal bir olgudur. İnsan toplumun en küçük birimi olan ailenin içinde varoluşunu biçimlendirir. Bu nedenle, bu olgunun sonraki kuşaklara aktarılması ve devamlılığının sağlanabilmesi için aile, önemli bir taşıyıcıdır. Bir kültürü diğer kültürden farklı kılan, en önemli öge toplumların gelişmişlik düzeyleriyle doğru orantılı olarak beliren insana verilen değerdir ve bu değer bireyin eylemlerini şekillendirmesindeki en belirleyici unsur ve etkidir. Toplumların aralarındaki farkı yaratan, o toplulukta yaygın olan değerlilik anlayışı ve toplumsal cinsiyet rollerine yüklenen anlamlardır. Kısacası bir ulusun; inancının, siyasal oluşumunun, hukuk kurallarının, gelenek-göreneklerinin aynı zamanda da biliminin, sanatının ve teknolojik gelişmelerinin taşıdığı ortak damga ve yarattığı ruh bir topluluğu diğer topluluklardan ayırmakta, kendine özgü hale getirmektedir. Bunun sonucu olarak farklı kültürlerden insanlar hayatlarını birleştirmeye karar verdiklerinde, aynı zamanda farklı bir toplumu ve kültürü de benimsemek ve o kültüre uyum sağlamak zorundadır. Yaşamlarını farklı kültürlerde biçimlendirmiş bireyler, hayatı farklı kavrar ve farklı anlamlandırır. Bu da başka kültürlerde büyümüş bireylerin bir araya gelmelerinde çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Sinan

³ “Kültür. Güncel Türkçe Sözlük, TDK 11 Temmuz 2002.”

Akyüz'ün “Şam'da Bir Türk Gelin” adlı yapıtında farklı kültürlerden bireylerin yaşamlarını birleştirmek istemelerinin sonucunda ait oldukları kültürlerin onların kimliklendirilişine etkisinin oluşturduğu çatışmalar görülmektedir. Yapıttaki odak figür Piruze, farklı kültürel ortamlarda kimliğini şekillendirmiş bir karakter olarak kurgudaki yerini almaktadır. İstanbul'da doğmuş, Londra'da büyümüş, Şam'da evlenmiştir. Doğu kültürü içerisinde fazla batılı, batıda da fazla doğulu olarak çeşitli şekillerde çatışmalar yaşamıştır. Yapıtta, odakta Piruze olmak üzere Şam'da kadın olmanın ortak sancılarını yaşayan kadın karakterler aracılığıyla ve bu karakterlerin birbirleriyle iletişimleri üzerinden kültürel yapının kimliğe etkisi yansıtılmaktadır. Bu çalışmada, odak figür Piruze'nin çevresi ve yaşadığı kültürle olan etkileşiminin yapıtın ana izleğini ortaya koymadaki yeri incelenecektir. Bunun yanı sıra, incelemede kültürün; bireyin yaşama bakışını, beklentilerini, farklı toplumsal gerçekliklerin bireyin yaşamındaki önemini ve bunların bireyler arasındaki rollerin oluşturduğu çatışmalara etkisi üzerinde durulacaktır. Ataerkil toplumda tek başına bir kadın olarak Piruze'nin zorluklara göğüs germesi, Ortadoğu'daki kültür farkının Piruze'nin hayatı üzerindeki etkisi ve bu uzamda bir kadın olarak verdiği mücadeleden bahsedilecektir. Metin merkezli yapılacak olan bu çalışmada; kültürün ve bu kültürün yaşandığı uzamın yapıttaki yeri, bireylerin kimliklerini oluşturmadaki önemi; karşıtlıklar, benzerlikler ve çatışmalar aracılığıyla yansıtılacaktır.

Kadın sorunsalını işleyen edebi eserde genellikle kadının kendi kültüründe, kendi sosyal çevresinde yaşadığı sıkıntılar üzerinde durulmuştur. “Şam'da Bir Türk Gelin” adlı yapıtın incelendiği tezde kadın sorunsalının, kültür çatışması eşliğinde ele alınması planlanmıştır. Farklı uzamlarda farklı kültürel değerlerle kimlik kazanan kadınların olaylara/durumlara verdiği tepkiler, bu sorunsalın uzam ve kültür bağlamında ele alınmasına olanak sağlamıştır. Tezde kadının farklı uzamlardaki varoluşu ve toplumsal yapı içinde kabul

görmesi üzerinde durularak kültürel yapının etkileri incelenecektir ve kadının bu dinamikler içinde varolma mücadelesine odaklanılacaktır.

Bu konuyla ilgili bugüne kadar hiçbir çalışmanın yapılmamış olması beni bu çalışmayı yapmaya itmiştir. Yapıtın adında imlenen “Şam’da bir Türk gelin” tamlaması beni Şam’da varoluş mücadelesi veren bir Türk kızının hayatı üzerinden farklı kültürlerin çatışmasını irdellemek için heyecanlandırmıştır.

2. Uzam-Kültür Bağlamında Kadının Var olma Mücadelesi

Toplumsal cinsiyet, kadın ya da erkek olarak dünyaya gelen bireylerin yaşamları içerisinde geliştirdikleri çeşitli katmanlarda -ki bu katmanlar sosyal, kültürel, psikolojik ve davranışsaldır- cinsiyetlerin toplumdaki rollerini ifade eder. Toplumsal yaşantı gereği geliştirdikleri psikolojik, sosyal, kültürel ya da davranışsal konumlarını toplumdaki kadın ya da erkek rollerini ifade etmektedir. Anna Oakley, toplumsal cinsiyet kavramını bugünkü anlamında en kapsamlı haliyle “... Maskülen ve feminen olarak ayrılan sosyal bir sınıflandırma, bir kültür meselesi...” olarak tanımlamaktadır. (Oakley, 2016: 210)

Cinsiyetlere kültürel açıdan yorumlar getirilmesinin nedeni, toplumsal sistemin dinamikleri çeşitli farklılıklar ortaya çıkarır, bu da cinsiyet farklılıklarının kültürel açıdan yorumlanmasını gerektirir. Kadın ve erkek kavramı, kültürel ortamın oluşturduğu ve bireylere yüklediği birer roldür. Kadın ya da erkek olmak biyolojik bir farklılıktan daha fazla bir olgudur. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak psikolojik, sosyal ve kültürel yollarla bireye aktarılır. Toplumu oluşturan en küçük birliktelik olan aile, bu rollerin kavrandığı ve anlamlandırıldığı yerdir. Feminist yaklaşımlar, kadın ve erkeğe dağıtılan rollerin ayrımında toplumsal kuralların sonucu öğrenilmişlik olduğunu öne sürmektedir. “Şam’da Bir Türk Gelin” eserinde, odak figür Piruze’nin toplumsal cinsiyet rolünü oluşturduğu uzamlar İstanbul, Londra ve Şam’dır. Londra dışındaki diğer iki uzam, erkek egemen bir kültürün hakim olduğu toplumlardır. İstanbul ve Şam kültürel ve dini yapısı nedeniyle yaşam biçimi açısından birbiriyle benzerlik göstermektedir. Bu iki uzamda yoğunlukla Doğu kültürünün ve ataerkil yapının izleri görülmektedir. Bu kültürü benimsemiş toplumlarda kadınların kendilerini var edebilmek için erkeğe ihtiyaç duymaları ki bu erkek; kimi zaman baba, ağabey ya da eş olarak kadının hayatında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Eserde bu durum, odak figür Piruze’nin yaşamı üzerinden anlatılmaktadır. Piruze, yaşamının büyük bir kısmını ataerkil toplum yapısının hakim olduğu uzamlarda şekillendirdiği için, erkeğin gölgesinde

varoluşunu sürdürmek zorunda kalmıştır. Sadece Piruze değil, Piruze'nin annesi Gülten, Wassim'in annesi Afaf ve Nejwa hayatlarını bu şekilde biçimlendirmiş karakterlerdir. İstanbul ve Şam uzamlarında Doğu kültürünün ve ataerkil yapının etkisi görünse de seçilen hukuksal düzenin de devreye girmesiyle birlikte kadının bu uzamlardaki varlığı değişiklik göstermektedir. Bu değişiklikte elbette İstanbul'un hem Doğu hem Batı kültürüyle harmanlanmasının da büyük bir etkisi vardır. İstanbul'da kadın tek başına seyahat edebilirken, boşanma hakkına sahipken, sosyal ve ekonomik hayatta varolabilmişken; kadının Şam uzamında erkeğin izni olmadan seyahat edememesi, boşanma konusunda özgür olamaması, ekonomik hayata karışamaması görülmektedir. Piruze'nin Şamlı arkadaşı Lamia ile sohbeti sırasında ona Lamia'nın;

Ben Cemil'den değil, kahrolası şeriat kanunlarından korkuyorum. Bu kanunları zamanında çıkaranlar, kadınların onurunu değil, erkeklerin çıkarlarını kormuşlar. Bu toplumda Cemil'in ikinci ya da üçüncü kadınla evlenmesi ahlaksızlık sayılmıyor. Cemil gidip başka bir kadınla evlense ben de ona ahlaksız diyemem ki. Bu ülkenin kanunları, ona bu hakkı çoktan vermiş (Akyüz 193).

Sözleri Şam'da kadın olmanın zorluklarının sadece toplumsal kurallarla belirlenmediğini, hukuksal açıdan da toplumsal cinsiyet eşitliğinin ihlal edildiğini açıkça göstermektedir. Doğulu kadınların aksine Piruze'nin Londra'dan en yakın arkadaşı olan, varoluşunu kendi seçimleriyle sağlayan Kim; Batılı kadınların temsili olarak kurgudaki yerini, "Bütün İngiliz erkekleri benden köşe bucak kaçtı. Sanırım onlara özgürlük tanımadım. Ya da onların üstünlüğünü kabul etmedim" (Akyüz 14). Sözleriyle ortaya koymaktadır. Şam gibi keskin kısıtlamaları olmayan, ancak Londra'daki kadınlar gibi de tam anlamıyla özgür olamayan İstanbul'da doğan Piruze, Londra'da ergenlik dönemini geçirmiş ve iki kültürün de izlerini kimliğinde taşımaktadır, ancak Piruze'nin yaşamında kendi ailesinin yaşam biçiminden dolayı ataerkil yapının izleri yadsınamayacak derecede kendini göstermektedir. Piruze'nin

eğitim için Londra'ya gitme isteğinin babası tarafından 'Artık Londra'yı unut,' dedi. 'İki yıldır kafamın etini yiyip duruyorsun. Seni tek başına Londra'ya göndermem. Orada ne yapacaksın?'(...)" (Akyüz 64). Sözleriyle kesin bir şekilde reddedilmesi ve bir daha bu konunun açılmamasıyla; kadının eğitim hakkının baba tarafından şekillendirildiğinin, kadının ailesinden uzakta tek başına yaşamasına izin verilmediğinin dolayısıyla ataerkil yapıda kadının kendi yaşamı hakkında pek de söz sahibi olamadığının göstergesidir. Kimlik şekillenmesinin İstanbul'da gerçekleştiğini göz önünde bulundurursak Piruze'nin babası, birçok farklı ülkeyi görüp dış işlerinde çalışıyor olmasına karşın gelenekselliğin izlerini taşımaktadır. Bu izlerle Piruze erkek egemen bir toplumun dayatmalarıyla baba figürü aracılığıyla tanışmış, eş aracılığıyla da bu dayatmaları daha belirgin bir şekilde hissetmiştir.

Kader, sözlük anlamı olarak değerlendirildiğinde birçok insan ve birçok kültür için benzer ifadelerle tanımını bulmuşken kader kavramının anlamlandırılması insanlara ve kültürlere göre çeşitlilik göstermektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde kader², "Kaçınılmaz kötü talih." olarak tanımlanmıştır, ancak kader kavramını bireyler yaşantılarına, kültürlerine göre farklı anlamlandırmaktadırlar. Özellikle Şam uzamında kader; kadının aile ilişkilerindeki, sosyal ve ekonomik yaşamdaki çaresizliğinin ifade edildiği noktalarda görülmektedir. Bu noktalar anlatılırken yazarın tercih ettiği açıklama anlatım biçimini aracılığıyla Şamlı kadınların kaçınılmaz kötü talihinin Şeriat kanunlarıyla çizilen yaşamları olduğu görülmektedir. "(...) Böyle bir konuda senin sonuna kadar arkadayım. İstanbul kızı olmasaydın, bu yuvanın yıkılmasından hiçbir endişem olmazdı. Biz Şamlı kadınlar bu yazgıyı başından beri kabullenmişiz; ama bu yazgı bizim yazgımız. Siz İstanbullu kadınların yazgısı değil" (Akyüz 227). Alıntısında Piruze'nin kayınvalidesi aracılığıyla doğu toplumlarındaki kadınların kaderlerine boyun eğişleri ve bunu kabullenişleri vurgulanmaktadır. Londra uzamında Batı kültürü ile kimliğini oluşturmuş Kim için kader "ölüm" ile anlamlandırılmıştır.

Kim ve Kim gibi Batı kültürünün etkisiyle şekillenen Mari, Dina adlı figürler için kadının toplumda var olamaması bir kader değildir. Onlar kendi ayaklarının üstünde durabilen, aile ilişkilerini özgürce şekillendirebilen, ekonomik yaşamda yer edinebilen bireylerdir. Onlar için kader; ölüm, kaza gibi bireyin kontrolü dışında gerçekleşen olgu ve durumlar için kullanılan bir kavramdır. Piruze Dina'ya “Şam'da mutlu musun?” (Akyüz 243). diye sorduğunda Dina,

Gerçek, huzurlu bir mutluluk ancak İngiltere gibi ülkelerde olur. Şam küçük bir yer. Giydiğim şu kıyafetlerle bile yolda rahatlıkla yürüyemiyorum. Birçok kendini bilmez erkek laf atıp duruyor. Ben makyaj yapmayı, süslü püslü giyinmeyi asla sevmem. İngiltere'de yaşarken böyle bir kadın değildim ben. Oldukça sade birisiydim. Burada, kuvveytli patronlarım için mecburen giyiniyorum, çünkü adamlar karşılarında süslü püslü kadın görmek istiyorlar
(Akyüz 243).

Bu yakınmalarla karşılık verirken altını çizdiği nokta kadın kimliğini belirleyen toplumsal koşulların doğu toplumlarında kadını bir nesne olarak algımasıdır. Batıda kadın kendi istekleri doğrultusunda hayatını biçimlendirirken doğuda durum tamamen tersi olarak yapılanmaktadır.

Yapıtta batı kültüründe yetişmiş kadın karakterler aracılığıyla, farklı uzamlar içerisinde yer alan bireylerin kültürel beklentilerinin de içinde olduğu toplumsal cinsiyet kavramının farklılıklar gösterdiğinin altı çizilmektedir. Kadın ve erkeğin toplumsal rol dağılımında kültürel etmenlerin varlığının kaçınılmaz olduğunun önemine vurgu yapılmaktadır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak psikolojik, sosyal ve kültürel yollarla bireye aktarılır.

2.1. Kadının Aile Yaşamındaki Varlığı

Cinsiyetler arasındaki eşitsizlik sorununun niteliği çeşitli çağ ve toplumsal yapılarda farklılıklar göstermekle birlikte ataerkil yapının hüküm sürdüğü toplumlarda daha belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri de diyebileceğimiz bu farklılıkların temeli ailede çocukların dişil ya da erilliklerine göre atılmaktadır. Her kültürde kadın ve erkeğin rolleri farklılık gösterse de tarihte kadınların erkeklerden güçlü olduğu bir toplum görülmemektedir. Özellikle ataerkil toplum yapısı kadının sosyal hayata katılımını; kadına yemek yapma, ev işleri, çocuğun bakımı, anaçlık gibi sosyal roller yükleyerek engellemektedir. Odak figür Piruze'nin Kim tarafından "Yanlış hatırlamıyorsam sende daha çok ev kadını havası vardı. Anaç bir yapıya sahiptin. Bir düzine çocuk yapmak istiyordun. Unuttun mu?" (Akyüz 53). Bu alıntıda da belirtilen durum, kadına yüklenen sosyal rollerin göstergelerinden biridir. Nitekim bu rol Piruze'nin aldığı, almaya çalıştığı kararlar değerlendirildiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Piruze, Şam'a ilk taşındıkları zamanlarda Londra'da eğitimini devam ettirmek için direnç göstermişti ancak bu direnç yeterli olmamıştır. Eğitim noktasında babasına boyun eğen Piruze, evlilik söz konusu olduğunda daha kararlı davranmış ve babasını karşısına almayı göze almıştır. Piruze'nin evlilik konusunda bu kadar kararlı olması; gelişmemiş toplumlarda erkek egemenliğinde yaşamaya alışmış kadınların, eğitim yerine evliliği seçmeleri kız çocuklarının evlenmeye, ev kurmaya anneliğe yönlendiren, ekonomik ya da sosyal hayatı ikinci plana atan bir anlayışla yetiştirildiklerinin önemli bir göstergesidir. Özellikle kadının erkeğe bağımlı yaşadığı toplumsal yapılar içinde, inanç sisteminin baskıları sonucunda kadının konumu daha çok ev içinde kalmakta, sosyal hayata katılımı engellenmektedir. Böyle toplumlarda özel alan olan eve hapsedilen kadın, kendine kamusal alanda yer bulmakta zorluk çekmekte ve yaşamını devam ettirebilmek için eşine bağımlı hale gelmektedir.

Kendini geliştirmek, statü edinmek, ekonomik özgürlük elde etmek, saygınlık kazanmak gibi çeşitli amaçlarla bireyler eğitim hayatlarında yerlerini almaktadırlar ve ilerleyen zamanlarda ise bu eğitimleri aracılığıyla hem ekonomik hem de sosyal alanda varlıklarını ilan ederler, ancak bazı toplumlarda alınan bu eğitimler, evlilikle birlikte anlamını yitirmektedirler. Piruze, Şam'a taşındıklarında aldığı bu eğitimleri değerlendirerek İngilizce ve matematik dersleri vermesi sayesinde sosyal ve ekonomik anlamda bir statü elde etmiştir, ancak evlendikten sonra işini bırakıp kendini evine, eşine ve sonrasında çocuklarına adanması bu eğitimin amaçsızlaşmasına neden olmuştur. Doğu uzamında sık sık gördüğümüz bu eğilim, sosyal rollerin ve ataerkil yapının etkisiyle kadını sadece aile yaşamında var olmak için çabalayan, sosyal ve ekonomik yaşamdan yavaş yavaş silinen bireyler haline dönüştürmüştür.

Annelik Doğu, Batı, Kuzey; Güney ayırt edilmeksizin tüm toplumlarda yüceltilmiş ve kutsallaştırılmıştır. Yapıtta Şam uzamı üzerinden sunulan Doğu kültüründe annelik, özellikle de erkek çocuk anneliği, kadına ayrıcalıklı ve kadını koruyan bir konum sunmaktadır. Nitekim Piruze, Şam'da ilk çocuğuna hamileyken çocuğunun erkek olduğunun öğrenilmesi sonucunda eşini ve eşinin babasını beklediğinden çok daha fazla mutlu etmiştir. Erkek çocuk sevinciyle Piruze hediyelere boğulmuş, Piruze'nin bir dediği iki edilmemiştir. Bu durum ne kadar güzel ve değerli hissettirse de aslında altında kadının erkek çocuk doğurmadığı sürece ailedeki varlığının kabul görülmeyeceği gerçeğliğini yansıtmaktadır.

Aynı anda birden fazla kadınla evli olmak, yani çok eşlilik, insan onuruna ve eşitliğine aykırıdır. Şam uzamında kültürün ve Şeriat Kanunları erkeklere çok eşlilik hakkını vermektedir. Kendi onurunu ve ailedeki varlığını korumak isteyen kadının tek çaresi eşini evde tutabilmek, başka bir kadını eş olarak seçmesini engellemektir. Bu duruma Şam kadınları giyim kuşamında dikkat ederek, eşini evde memnun etmeye çalışarak çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bu Şam kadınlarının giyim kuşam tercihlerine de yansımıştır.

“Balkona çamaşır asan şu kadına bir baksana! (...) Şeffaf gecelikle çıkıp balkona çamaşır

asıyor. Bizler o kadını ayıplamıyoruz çünkü bizler de o kadın gibi yaşıyoruz. Her an kocalarımızı kaybedeceğimiz korkusunu içimizde taşıyoruz” (Akyüz 191). Alıntılardan da anlaşılacağı gibi kadının ailedeki varlığı sadece erkek çocuk doğurmakla olmamakta, bu varlığı koruyabilmesi için eşinin ikinci bir eş almaması için çabalaması gerekmektedir. Piruze bu kadın onuruna dokunan eşitsizliğe anlam verememekle birlikte Şam kadınlarının yazgısını yaşamak üzereyken İstanbullu oluşu, ikinci eşi asla kabul edemeyeceği bir kültürden gelişi onu bu yazğıdan kurtarmıştır ancak bu, Piruze’nin onurunun bir kere daha kırılışını engelleyememiştir. Wassim evlerinde çalışsan Nusayri kızı ile ilişkiye girerek bu kültürün bunu çok doğal karşıladığını, kadınların bu durumu kabullendiğini göstermiştir. Hatta Nusayri kızları için bir erkekle evlenmek onların kurtuluşları olarak görülmektedir. Piruze ve Nejwa arasında geçen “Birkaç seneye kalmaz, bir adamla evlenirim. O zaman bütün bu işlerden kurtulurum. Nusayri kızlarının başka şansı yok. Bizim tek kurtuluş yolumuz evlenmekten geçiyor. (...) Bizim kaderimiz hep böyledir” (Akyüz 360). İfadeleri ise bunları desteklemektedir. Wassim’le ilişkiye girmeden önce Piruze’ye saygıda kusur etmeyen Nejwa’nın bu ilişkiden sonra Piruze’ye olan tavırları ona karşı çıkacak ve tokat atacak kadar değişmiştir. Bu durum Piruze’nin başka bir kadınla ailedeki varlığının sarsıldığını göstermekle birlikte kadınların kendini bir erkekle tanımlamadan bu toplumda var olamayacağını da gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra evliliği sona erdirmek de doğu toplumlarında kadın için zorlu bir mücadeledir, hatta kız çocukları yetiştirilirken ne olursa olsun evliliklerinin devamlılığını sağlamak zorunda oldukları düşüncesiyle yetiştirilmektedirler. Piruze arkadaşı Kim’e “Türk kadınları sizin gibi yetştirilmiyor. Bize küçük yaştan beri bazı yanlışlar doğru diye öğretiliyor. Yanlış bir adamla da evlensek, o adamı sineye çekmemiz tembihleniyor” (Akyüz 49). Diyerek Türk geleneklerinden söz ettiğinde Kim şaşkınlıkla bunun yanlış olduğunu ifade eder. Piruze “Biz de bunun yanlış olduğunu biliyoruz; ama yanlış da bile bile sürdürüyoruz, çünkü cesaretimiz elimizden

alınmış. Özgürlüğümüz erkeklerin çıkarına heba edilmiş” (Akyüz 49). Şeklinde verdiği karşılıkla doğu toplumlarındaki kadınların çocukluktan başlamak üzere kaderlerine razı olmaları gerektiği düşüncesiyle yetiştirildiklerinin vurgusunu yapmaktadır.

2.2. Kadının Ekonomik Yaşamındaki Varlığı

Ekonomik değişimler ve gelişimler hız kazandıkça daha fazla sayıda yeni iş gücüne ihtiyaç duyan alanları beraberinde getirmiştir. Hız kazanan bu değişimler, iş gücüne ihtiyaç duydukça, işçilerin yaşam koşulları ve kazandıkları ücret olumsuz yönde değişmiştir. Bu nedenle, ekonomik sıkıntılar yaşayan aileler içinde kadınlar da çalışmaya başlamıştır. Böylece kadınlar kamusal alana iş gücüyle katılmıştır. Kadınlar iş dünyasına katıldıkça, erkeklere düşen pay azalmış ve kadın, ev içinde çalışmaktan daha çok erkeklerle beraber iş dünyasında yerini almıştır. Bu değişim, erkek egemen toplumu temelden sarsmıştır. Kadının yaşamındaki bu değişiklik, varoluşu adına yeni bir ortam sunarken kadın ve erkeğin kimliklerini yeniden yapılandırmıştır. Tabii bu yer edinme ya da edinememe çeşitli topluluklarda nitelik ve nicelik bakımından çeşitlilik göstermektedir. Yapıtta Piruze'nin Londra'da yakın arkadaşı olan Kim, Batılı kadınların temsili olarak yapıtta yerini almaktadır. Hayatın her alanında kendi seçimlerini özgürce yapan Kim, ekonomik hayatta da kendi varlığını kabul ettirmiş bir kadındır. Doğu ve Batı kültürünün harmanlandığı İstanbul'da ise kadının hem ekonomik hem de sosyal yaşamda kendi ayaklarının üstünde durabildiği görülmektedir. Doğu kültürünün keskin çizgilerle yaşandığı Şam'da ise kadını ekonomik hayatta başka bir kültürün temsilcisi değilse görmek mümkün değil. Buna örnek olarak Mari, kendi kararlarını verebilen bir kadın olarak kurgudaki yerini almaktadır. Bebek bakıcılığı yaparak ekonomik özgürlüğünü sürdüren Mari, bu özgürlüğün de etkisiyle özel yaşamında da kendi kararlarını verebilen bir kadındır.

Yaşamdaki varlığı farklı uzamlarda bulunma deneyimi edinebilen bireyler, buralarda tanıştıkları kültürün etkilerini benimseyebilir ve kültürlenme sürecini yaşayarak yeni kültürün bakış açısını ait olduğu kültürün sosyal yaşamına taşıyabilir. Kültürlenme diye adlandırılacak bu değişim kadının sosyal ve ekonomik yaşamda da var olması gerektiği anlayışında da kendini göstermektedir. Yapıtta Wassim'in İngiltere'de yaşayan ağabeyi aracılığıyla Ortadoğu kültürünün aksine kadının Şam'da sosyal ve ekonomik alanda var olabileceği vurgulanmaktadır. Yapıtta Piruze de ekonomik yaşamda görülmektedir ancak Wassim'in abisinin desteği ile gerçekleşmiş bir varoluştur. Wassim'in düşünceleri "Siz iş kurmayı kolay mı sandınız? (...) Paranı batıracaksın" (Akyüz 307). Sözleriyle aktarılırken, "Para benim, (...) Batarsa da batsın. Sen sadece bize işlek bir caddede, köşe bir dükkan bul. Gerisini Piruze halleder. O zaman bak bakalım, parayı çuvalla nasıl kazanıyoruz" (Akyüz 307). Wassim'in ağabeyinin düşünceleri ise bu şekilde aktarılarak aralarındaki farkın altı çizilmektedir. Piruze'nin kendi işinin başında olması fikri Wassim'in hoşuna gitmemiştir. İş kurma ve açma sürecinde eşi olarak Wassim'den alması gereken desteği Wassim'in ağabeyinden alan Piruze; bulunduğu toplumun yaşayışına ters bir biçimde eşinin gölgesinde yaşamadan, kendi işinin sahibi olmayı tercih ederek var olma mücadelesi ve kendi için bir adım atmıştır. Bir süre sonra Wassim'in bir şeyleri bahane ederek bu dükkanı kapatması ise Şam'da bir kadının erkek desteği olmadan var olmasının pek de olası olmadığı gerçeğinin altını çizen önemli noktalardan biridir.

2.3. Farklı Uzamlarda Kadının Kendi Gücünü Fark Etme Mücadelesi

Erkek egemen toplumların yerleşik olduğu uzamlar, kadının rollerini zorlu bir hale getiren geleneksel bir yapı içermektedir. Kadınlar böyle uzamlarda kendilerini tanımlama ve tanıma mücadelesi vermek zorunda kalmıştır. Böyle toplumlarda kadın kimliğinin oluşumu ve kadının nesneden özneye geçişi zor bir süreç oluşturmaktadır. Kadın nesneden özneye geçiş sürecine inanmalı ve mücadelesinde cesur olmalıdır. Eserde odak figür Piruze üzerinden erkeğin hegemonyasından kurtulma ve kaçma çabası, kendi gücünü fark etmesi, kendi ayakları üzerinde durma mücadelesi erkek egemen toplumlardaki kadının uyanışının ve kendisine çizilen çemberin dışına çıkmasının bir göstergesidir. Piruze'nin;

Bir kadın olarak canım acıyor. Erkekler için bir süre fedakarlıklar yapıyorsun, ama yine de onlara yaranamıyorsun.Şimdi geriye dönüp baktığımda, çok genç bir yaşta mutluluğu tatmışım, ama aynı zamanda çok genç bir yaşta yalnızlığı görmüşüm. Wassim ilk başlarda beni delicesine sevdi. Sonrasında ise beni kendisine köle yapmak istedi. Onun kölesi olmaya razı olsaydım, belki de evliliğim hâlâ sürüyor olacaktı (Akyüz 127).

Bu sözlerinde açıkça görülmektedir ki erkek egemen toplumlarda kadın erkeğin gölgesinde olmayı kabullendiği sürece yaşamı rahat ve huzurlu geçmektedir. Oysa kadın kendi gücünü fark edip kendi olmaya çalıştığında sorunlar balayamaktadır. Hem dayak hem de ihanetle onuru kırılan Piruze, Şam'dan kaçış planı yaparak bir uyanış yaşadığını hissettirmiştir. Lamia'nın “Şayet buradan kaçmak isteseydin, nasıl kaçırdın?’ ‘İnan bilmiyorum.’ ‘Buradan kaçmak öyle kolay bir iş değil. Sen de gayet iyi biliyorsun ki ülkeden dışarı çıkmak için kocanın izni gerekiyor” (Akyüz 344). Bu sözlerinden de anlaşıldığı gibi bir kadın kocasının izni olmadan ülkeyi terk edememektedir, ancak odak figür Piruze, romantik çizgilerin hissedildiği tesadüfler aracılığıyla kaçmayı başarmış ve çocuklarını geride bırakmak pahasına önce kendi özgürlüğünü eline alması gerektiğini anlayarak yoluna devam

etme cesaretini göstermiştir. Piruze eğer çocukları için kalsaydı, Wassim kazanmış olacak, aslında Wassim aracılığıyla erkek egemen toplum yapısının kuralları bir kez daha kadını baskı altına almış olacaktı. Erkek egemen toplumlarda, kadının sıkışmışlığı kimi zaman ona farklı çıkış yolları buldurarak cesaret ve emin adımlarla yola çıkan kadına kendi ayakları üstünde durabilme ortamını hazırlayabilmektedir. Bu cesareti kendinde bulan odak figür Piruze İstanbul'a gittiğinde dayısının yanına gitmek yerine arkadaşının evine gitmiştir. Annesiyle yaptığı telefon konuşmasında, annesinin

'Ağlama. Olan olmuş artık. Hasan dayının yanında neden kalmıyorsun?' sorusuna 'Artık kendi ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum. Yillardır bana Wassim baktı, şimdi de Hasan dayım mı bakacak? Bugünden itibaren artık hiçbir erkeğin kanatlarının altında yaşamak istemiyorum. Bunu çocuklarım için başarmalıyım. Hiç kimseye muhtaç olmadan yeni bir hayat kurmalıyım, beni anlıyor musun anne? Bu yüzden Hasan dayımın yanına gitmedim (...)' (Akyüz 401).

şeklinde verdiği yanıtta da anlaşıldığı gibi Piruze, kendi ayakları üzerinde durma konusundaki kararlılığı ile bir dönüşüm yaşadığını göstermektedir. Artık kendi gücünün farkına varmış, hayatının kontrolünü kendi eline almıştır.

3. Sonuç

Sinan Akyüz'ün "Şam'da Bir Türk Gelin" eserinde, Ortadoğu toplumunda kadın olmanın zorluklarını yaşayan kadın karakterler aracılığıyla kültürel yapının kimliğe, kimlik oluşumuna etkisi yansıtılmıştır. Bu çalışmada, odak figür Piruze'nin çevresi ve yaşadığı kültürle olan etkileşiminin eserin ana izleğini ortaya koymadaki yeri incelenmiş, bunun yanı sıra, kültürün; bireyin yaşama bakışını, beklentilerini, farklı toplumsal gerçekliklerin bireyin yaşamındaki önemini ve bunların bireyler arasındaki rollerin oluşturduğu çatışmalara etkisi üzerinde durulmuştur. Ataerkil toplumda tek başına bir kadın olarak Piruze'nin zorluklara göğüs germesi, Ortadoğu'daki kültür farkının Piruze'nin hayatı üzerindeki etkisi, toplumdaki aile yapısı ve bu kültür içindeki erkeklerin hayatlarını babalarının gölgesinde geçirmeleri ve bu durumun kendi çekirdek ailelerine etkisinden bahsedilmiştir. Bu eserde; Doğu toplumlarında gözlemlenen aile yapıları ve yaşantıları içinde kadının sosyal statüsüne değinilmiş; bu aile yapısının bütün sapmaları, çarpıklıklarını ve toplumsal sorunları olay örgüsüne yedirmek suretiyle, yansıtılmıştır. Bu tip sorunlarla yüzleşen kadınların yaşadıkları yapının figürü aracılığıyla somutlaştırılmış ve ruhsal dünyasından kesitler verilmiş, böylelikle okura sorunların köklülükleri hakkında incelikli bir izlenim kazandırılmıştır. İlk olarak farklı uzamlarda kültürel yapının belirlediği aile kurumu içinde kadının yerine bakılmış, uzamın ve bu uzamlardaki ataerkil aile yapısının kadını nasıl konumlandığı incelenmiştir. Farklı kültürde yetişmiş eşler evlenme kararlarını kendileri vermiş olsalar da; ailenin diğer bireylerinin evliliğe karışmaları, kültür çatışması gibi sorunlar, aşk evliliği olmasına karşın mutsuzluk yaşanmasına engel olamamıştır.

İnceleme süreci, kadının iş hayatına katılıp katılamaması ve çocuklarıyla kurduğu ilişkilere odaklanmıştır. Burada öne çıkan kadına yüklenen annelik tanımıdır. Akyüz'ün çizdiği anne tablosu, çocuklarını kollayan ve kendini yalnızca ancak bu misyonuyla ortaya

koyabilen bunun dışına çıkma mücadelesi veren ama destek göremeyen bir kişiyi tasvir etmektedir.

Çocuklar üzerinde anneye kıyasla babanın otoritesi daha fazladır. Babalar idealleştirilmektedir. Ataerkil toplum yapısı içinde genç anne, aile dinamiklerinin ayakta tutulmasında rol oynayamamaktadır. Erkekler, evin geçimini sağlamak ve aile bireylerini bir arada tutmak, dışarıya karşı aileyi korumak gibi kendilerine yüklenen misyonları yerine getirirse de aile içinde etkin değil ama belirleyici olmaktadırlar. Koruyucu yanıyla sert olması gerektiğini düşünen baba figürü, genellikle çocuklarıyla yakın ilişki kuramamakta, otoritesinin sarsılmasından korktuğu için ilişkilerine zarar vermektedir.

Bu tez çalışmasında vurgulanmaya çalışılan temel sorun erkek egemen toplumun aile ilişkilerinin yozlaşmış olduğudur. Toplumsal beklentilerin yüklediği sorumluluk erkek ve kadın rollerini keskinleştirir ve aile içi büyük anlaşmazlıklara yol açmaktadır. Ayrıca ataerkil aile yapısı içinde kadının varoluş çabası farklı uzamlarda farklı kültürel yapılar içinde farklılıklar göstermektedir. Akyüz'ün “Şam'da Bir Türk Gelin” adlı yapıtında aile mekanizması doğru işlememekte, bunun nedenin ise kültürel ortam olduğu varsayımı ve bu tez çalışmasının genel sonucu olan ataerkil aile yapısı içinde kadının; 20. yüzyılda da olsa Doğu toplumlarında varoluşunu gerçekleştiremeyeceği ifadesini desteklemektedir.

Kaynakça

1. Akyüz, Sinan. *Şam'da Bir Türk Gelin*. İstanbul: ALFA, 2017.
2. Seval, Hale Nur. “Çalışan Kadınların En Büyük Snavı: İş-Aile Yaşamı Dengesi(zliği) Ve Kadın Sağlığına Etkisi”. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1. Sayı 2 (Yıl 2017): 184-193. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/busad/issue/33927/364900>
3. Aydın, Kadir. “Kadınların Düşünce Hayatında Erkeğin Egemenliği” Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), Ekim 30 2018 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/624491>
4. Doç. Dr. Adak, Nurşen. “Kadınların İkilemi: İş ve Aile Yaşamı” Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 2007. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/593417>
5. Küçükali, Adnan. “Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapının Kadınların Çalışma Hayatı Üzerine Etkileri” Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. I, 2014 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/802321>
6. Prof. Dr. Akın, Ayşe. “Toplumsal Cinsiyet Kavramı Ve Sağlığa Etkileri” Simge Demirel C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 2003 Özel Eki. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/494.pdf>

